

به نام خدا

آشنایی با پروژه منارید

مدلی مشارکتی برای مدیریت یکپارچه منابع طبیعی

پروژه بین‌المللی منارید (MENARID) در چارچوب برنامه توسعه پایدار و یکپارچه کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا، در هفت کشور اردن، الجزایر، ایران، تونس، مراکش، مصر و یمن اجرا می‌شود. این پروژه در ایران، با مشارکت تسهیلات جهانی محیط زیست (GEF)، برنامه توسعه ملل متحد (UNDP) و سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور به‌عنوان نماینده دولت از شهریور ۱۳۹۰ آغاز شده است. از آنجا که ساختار اجرای پروژه منارید، مبتنی بر یک مدل مشارکتی است، جهت آشنایی خوانندگان وبسایت انجمن، معرفی مختصری از این طرح بر پایه اطلاعات ارائه شده در وبسایت رسمی آن، به شما ارائه می‌گردد. امیدواریم که در آینده بتوانیم گزارشی تحلیلی و مفصل تر شامل ارزیابی نتایج آن و نقاط قوت و ضعف، برای شما ارائه کنیم.

اهداف پروژه و مؤلفه های مکمل آن

هدف اصلی پروژه، رفع خلاها و موانع قانونی موجود جهت مدیریت یکپارچه منابع طبیعی از طریق توسعه و تقویت هماهنگی، ظرفیت سازمانی و اشتراک دانش و نیز به نمایش گذاردن شیوه های موفق و پایدار مدیریت آب و اراضی و تعمیم آنها به سطوح بالاتر است. همچنین پروژه در پی آن است که از ظرفیت زیست‌بوم‌ها در جهت تامین معاش مردم محلی حفاظت نماید. پروژه منارید به‌منظور تحقق این هدف، با سایر پروژه‌های کشور همکاری و مشارکت فعالانه دارد.

در راستای دستیابی به این اهداف، سه مؤلفه مکمل زیر تعیین شده است:

۱- ارتقا سطح درک و دانش عمومی

۲- ایجاد شرایط مناسب جهت توانمند سازی ذینفعان

۳- ارائه رویکردهای مبتنی بر جوامع محلی

مناطق الگویی پروژه منارید و زمینه های کاری آن

پروژه منارید تمرکز خود را بر سه استان سیستان و بلوچستان، کرمانشاه و یزد قرار داده است و همچنین در دو استان سمنان و تهران عرصه های الگویی (پایلوت) پروژه مدیریت پایدار منابع آب و خاک (حبله رود)، را اجرا می کند.

آنچه منارید تاکنون انجام داده و خواهد داد

منارید برقراری ارتباط با تمامی ذینفعان (از جمله جوامع محلی) و بسیج آنها را در اولویت فعالیت های خود قرار داده است. برای این منظور منارید با نهادهای مختلف تصمیم ساز، تحقیقاتی و سازمان های مردم نهاد همکاری می کند. همچنین از طریق اقدامات اجرایی (از قبیل بازدیدهای میدانی و برنامه آموزشی) و مکانیسم های اطلاع رسانی (همچون همکاری با رسانه های محلی و مستندسازی) سطح آگاهی و دانش جامعه هدف را بطور قابل ملاحظه ای ارتقا داده است.

این پروژه، اقدامات موفقیتی در خصوص ساماندهی نهادی و سازمانی مدیریت پایدار منابع طبیعی در سطوح ملی، استانی و محلی در مناطق هدف انجام داده است. این پروژه، همچنین اقدام به جمع آوری اطلاعات پایه و تعیین اولویت و نیازهای اصلی مردم محلی نموده است تا از این طریق پروژه های مختلف از جمله مدیریت منابع طبیعی، مدیریت آب، اشتغالزایی، آگاهی رسانی و ... بر اساس تقاضا و خواست مردم محلی تعریف و اجرا شود. این پروژه در تقویت نقش زنان در فعالیت های مشارکتی نیز سهیم بوده است.

در نهایت این پروژه در نظر دارد تا دستاوردها و مزایای محلی و استانی را به سطح ملی تعمیم دهد و الگوی مناسبی برای تدوین برنامه ملی مدیریت یکپارچه منابع طبیعی ارائه نماید. این الگو بر راهکارهای مشارکتی در تمامی سطوح و بهره مندی از ظرفیت جوامع محلی و سازمان های مردم نهاد در فرآیند برنامه ریزی و اجرای پروژه ها تاکید خواهد داشت.

طبق اسناد منتشر شده در مورد استان یزد پروژه ی بین المللی منارید در چهار روستای استان یزد به نام های کمکوئی، آسفیج، بنستان و کریم آباد فعالیت های را انجام داده است. برای هر یک از این روستاها با همکاری سازمان مردم نهاد "موسسه ی حفظ محیط کوهستان" با رویکرد توانمندسازی مردم بومی با درگیر کردن آنها در مدیریت منابع طبیعی و کاهش وابستگی معیشت آنها به منابع طبیعی در مدت ۱۳ ماه برنامه هایی اجرا شده است. ۳ ماه اول این برنامه ها برای تکمیل مطالعات پایه شناخت روستایی، استخراج مشکلات و طرح های پیشنهادی مردم بومی بعلاوه برقراری ارتباط موثر با آنها برای جلب اعتماد آنها و شناسایی گروه های مختلف آنها صرف شد. برای این منظور جلسات عمومی و مشارکتی زیادی برگزار شد و در ماه های بعد سمن "حفظ محیط کوهستان" بر تشکیل بدنه ی توسعه ی روستا، درگیر کردن گروه های در حاشیه شامل زنان، معلولین و ... و تشکیل صندوق اعتبارات خرد روستایی متمرکز بود.

وضعیت روستاها در میزان پیشرفت برنامه‌های منارید متفاوت است، مهمترین عوامل تاثیرگذار بر این موضوع انسجام مردم روستا و اعتماد آنها نسبت به مسئولین پروژه، مشارکت مردم روستایی و مسئولین ذی‌ربطی-باشد.

در روستای آسفیج پروژه‌ی بین‌المللی منارید پس از تشکیل صندوق اعتبارات خرد برای تجهیز برخی از منازل به آب‌گرمکن خورشیدی اعتباری را برای صندوق‌فراهم می‌کند و مسئولیت دادن وام به اهالی را بر عهده‌ی صندوق می‌گذارد، در این روستا بازپرداخت وام از سوی اهالی منظم نبوده است. دلایل اصلی این موضوع کمبود اعتبار صندوق، جدی نگرفتن بازپرداخت وام از سوی مردم و تبعیض میان دو روستای آسفیج و کمکوئیه در تخصیص اعتبار از سوی پروژه‌ی بین‌المللی منارید عنوان شده است. جلب اعتماد مردم روستا در همکاری آنها با تیم تسهیلاتی بسیار تاثیرگذار است. پروژه‌ی منارید در تمامی این روستاها با طی مراحل زیر اقدام به شکل دادن گروه‌های خودیار (Self Help Groups) کرده است (عدم اعتماد مردم در روستای بنستان مانع تشکیل این گروه‌ها شد).

بر خلاف مدل گروه‌های خودیار (SHG) که توسط سازمان غیردولتی "مایرادا" با همکاری بانک ملی کشاورزی و توسعه‌ی روستایی هند (NABARD) مطرح شد و طبق آن از هر خانواده تنها یک عضو در این گروه‌ها حضور دارد و تعداد اعضای آنها بین ۱۰ الی ۲۰ نفر هستند. گروه‌های خودیاری که در روستاها شکل گرفتند عموماً خانوادگی هستند و گروه‌های کمتر از ۱۰ نفر نیز وجود دارند.

اهم دلایل عدم موفقیت صندوق روستایی، عدم حضور منظم اعضای اصلی صندوق و فعالیت ضعیف تیم تسهیلاتی و برگزار نشدن منظم جلسات صندوق توسعه‌ی روستایی که عدم پیگیری بازپرداخت وام‌ها را به دنبال دارد عنوان شده است.

صندوق روستای آسفیج ۵۰ عضو دارد که هر عضو ماهانه ۵۰۰۰ تومان در صندوق پس‌انداز می‌کند. صندوق روستای کمکوئیه ۳۰ عضو دارد که هر یک از آنها ماهانه ۱۰۰۰۰ تومان پس‌انداز می‌کند. بخشی از پس‌انداز صندوق با توافق اعضا صرف حل مشکلات عمومی روستا از قبیل بهسازی شبکه‌ی آبرسانی و ... می‌شود. بخشی دیگر از اعتبار صندوق را می‌توان صرف دادن وام به اعضای صندوق یا اهالی روستا که عضو صندوق نیستند کرد. در جلساتی که با تیم‌های تسهیلاتی برگزار می‌شد گرفتن چک از متقاضیان وام به عنوان وثیقه مورد تاکید اعضای اصلی صندوق‌ها بوده است. شرایط لازم برای دریافت وام با مشارکت مردم و تسهیلاتی در روستاها مشخص شده است.

مراحل تشکیل گروه خودیار

مراحل تشکیل گروه‌های خودیار توسط تیم تسهیلاتی پروژه‌ی منارید در ۴ روستای استان یزد عبارتند از:

۱- دعوت عمومی اهالی روستا

۲- برگزاری جلسه‌ی توجیهی

۳- تعیین سرگروه، دبیر و حسابدار

۴- تعیین چگونگی پس انداز

۵- نحوه ی نوشتن آیین نامه

۶- طرح نویسی

۷- تعیین شرایط دریافت وام

۸- مباحث تخصصی حسابداری و مدیریت صندوق

۹- نظارت بر جریان پس انداز

۱۰- راه اندازی دفتر توسعه ی روستا

همچنین تیم تسهیلگری پیشرفت تشکیل صندوق های اعتبار خرد را در اهداف زیر ارزیابی کیفی (کم، متوسط، زیاد) می کند.

یکی از اقدامات تیم های تسهیلگری موسسه ی حفظ محیط کوهستان در ۳ ماه اول، شناسایی ساختار قدرت روستا بوده است. معمولا ۴ طبقه بندی برای ساختار قدرت روستا در نظر می گیرند که عبارتند از: ۱- معتمدین (شامل ریش سفیدان، گیس سفیدان، اعضای دهیاری، اعضای شورای اسلامی) ۲- مستعدین (شامل جوانان جویای کار، افراد صاحب ایده، کارآفرینان، کشاورزان و دامداران موفق روستا و تسهیلگران محلی) ۳- گروه های در حاشیه (زنان سرپرست خانوار، معلولین و افراد عضو کمیته ی امداد) ۴- شاغلین (شامل کارمندان دولت و ...)

اهداف
۱. بالا رفتن سرمایه اجتماعی و توانمند شدن اهالی برای انجام مشارکتی فعالیتهای (توانایی هم اندیشی، گرفتن تصمیم صحیح و نافع برای همه)
۲. امیدوار شدن اهالی برای استفاده از پتانسیل های نهفته روستا به جای انتظار به عوامل محرک بیرونی (ارگانهای دولتی و دست اندرکاران منارید)
۳. تلاش برای توانمند شدن اعضای هر گروه برای به عهده گرفتن مسئولیت های مختلف در مدیریت صندوق
۴. تامین اعتبار برای اجرای طرح های معیشتی خرد و زودبازده
۵. ایجاد الگویی صحیح و قابل تعمیم برای پیگیری و اجرای فعالیت های معیشتی سازگار و پایدار

یکی از اقدامات گروه تسهیلگری در روستاها تربیت و آموزش جوانان با استعداد روستا برای انجام امور تسهیلگری در غیاب آنهاست.

اعضای تیم تسهیلگری با مشارکت مردم بومی مشکلات روستا را استخراج می کنند و آنها را اولویت بندی می کنند. همچنین فرصت های کارآفرینی محلی را نیز با همکاری مردم محلی به ویژه زنان روستایی شناسایی می کنند و سپس با معیارهای منارید تطبیق می دهند و اولویت بندی می کنند.

چهار معیار اصلی پروژهی منارید عبارتند از:

۱- سازگاری با محیط زیست

۲- کمک به برقراری عدالت اجتماعی

۳- قابل اجرا بودن

۴- امکان بهره برداری پایدار

علاوه بر شناسایی طرح اشتغال عمومی مطلوب هر روستا و جلب حمایت سازمان های دولتی و غیر دولتی، پروژهی منارید برای محصولاتی تولیدی این طرح ها بازاریابی هم می کند و قبل از تولید، تضمین خرید محصولات را به افراد می دهد.

برای کسب اطلاعات بیشتر می توانید به وبسایت پروژهی منارید در ایران به آدرس زیر مراجعه کنید. در بخش گزارشات و مستندات، مطالب مفیدی در مورد فعالیت های این پروژه در ایران ارائه شده است.

<http://www.menarid.ir/fa>

منبع: انجمن حامیان فرهنگ کارآفرینی اجتماعی